

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI'NIN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'NİN ROLÜ

Muhammed Emin KOCAMAN*

ÖZET

Avrupa devletlerini bir araya getirecek siyasi birliktelik düşüncesi Avrupa devletleri kadar eski bir geçmişe dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı ile büyük bir yıkım yaşayan Avrupa, eski gücüne ve otoritesine tekrar kavuşmak istemektedir. Bu çerçevede yapılan birliktelikler daha çok ekonomik maksatlı olup, siyasi açıdan bir üst otorite oluşturulamamıştır. Bu kapsamda oluşturulan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ile yakalanmak istenen siyasi istikrar devletlerin kendi menfaatlerinden dolayı günümüzde de geri planda kalmış ve geliştirilememiştir. 1992 Maastricht Antlaşmasıyla temelleri atılan ODGP, 2015 yılına gelinmesine rağmen herhangi bir başarı gösterememiştir. Küresel anlamda sorunlu bir bölge olarak nitelendirilen Orta Doğu'nun Türkiye'ye yakın olması geçmişte olduğu gibi günümüzde de Türkiye'yi ODGP için önemli bir noktaya taşımaktadır. Bu makalede ortaya koymaya çalıştığımız düşünce; Avrupa'nın güvenliği için ODGP'nin gerekliliği ve bu gereklilikte Türkiye'nin sahip olduğu önemdir.

Anahtar kelimeler: Avrupa Güvenliği, Ortak Politikalar, Avrupa Birliği, Türkiye, ODGP

EUROPEAN UNION COMMON FOREIGN AND SECURITY POLICY DEVELOPMENT AND TURKEY'S ROLE

ABSTRACT

The idea of political unity which will bring together the countries of Europe based on an ancient past as European states. Europe, living a great destruction with the Second World War, wants to regain its former power and authority. The association made in these contexts which have a more economic purpose could not be created a higher authority politically. The Common Foreign and Security Policy (CFSP) created in this context to capture the desired political stability, nowadays these formations have stayed in the background and it couldn't be developed due to the state's own interests. CFSP foundations were laid in 1992 with the Maastricht Treaty despite the arrival of the year 2015 it did not show any success. Middle East which described as a problematic region globally, to be close to Turkey pushed Turkey is an important point for the CFSP today as it was in the past. The idea is that we try to reveal in this article; CFSP is necessary for the Europe's security and this requirement is the importance of Turkey's position.

Key words: European Security, Common Policies, European Union, Turkey, CFSP

* İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, eminkocaman29@gmail.com

GİRİŞ

Avrupa ülkeleri, ekonomik yönden dünya çapında en etkili aktör olan Avrupa Birliği'nin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen iki kutuplu dünya sisteminin sonlanmasıyla uluslararası platformda daha etkili siyasi gücü elinde bulundurması amacıyla bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Yaşanan savaşlar sonucunda Avrupa'nın çöküntüye girmesi ve bu tarz yıkımların tekrar yaşanmaması Avrupalı devletlerin öncelikli konusu haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nin siyasi çöküntüden kurtulup dünya siyasetinde önemli bir aktör olması için Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturulmuştur. Güvenlik konusunda ABD ve NATO'nun himayesi altında olduklarını ve bu durumun sonsuza kadar sürmeyeceğini bilen Avrupa devletleri, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) kapsamında kendi güvenliklerini sağlamak için bir işbirliği oluşturmayı amaçlamışlardır (Zhussipbek, 2009).

Bu amaçlar doğrultusunda hareket eden Avrupa devletleri dünya çapında bir güç olabilmeleri ve güvenlik alanında sağlam adımlar atabilmeleri için Maastricht Antlaşması ile oluşturulan üç sütunlu yapının ikinci sütununu sadece bu kapsamda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmaktadır. Avrupa Savunma Topluluğu, Batı Avrupa Birliği ve Avrupa Politik İşbirliği gibi birlikteliklerle Avrupa devletleri bir araya gelerek güvenlik ve savunma açısından planlar ve programlar geliştirmeye çalışmışlardır. Ancak başarılı oldukları pek de söylenemez. En önemli işbirliği ise ortak bir Avrupa Ordusu'nun oluşturulması olmuştur. Fakat Avrupa devletlerinin kendi menfaatleri ve çıkarları bu önemli birlikteliğin aktif bir hal almasını engellemiştir (Efe, 2007a). Avrupa Birliği'nin gün geçtikçe genişlemesiyle dış politikayla alakalı karar mekanizmasındaki hedefler de artmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan itibaren Avrupa devletlerinin bağımsız dış politika izlemeye devam etmelerinden dolayı dış politikada işbirliğine gidilememiştir (Dağcı, 2008).

Avrupa Birliği'nin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulmasında en çok Balkanlar'da yaşanan savaşlar etkili olmuştur. Avrupa Birliği planlar, stratejiler ve antlaşmalar yaparak güvenlik ve savunma politikalarını hem sivil hem de askeri açıdan geliştirme girişimlerinde bulunmuştur. Kendisine yakın ayrıca uzak olan bölgelerde meydana gelen krizlerde etkili olmak isteyerek uluslararası

arenada birinci aktör olmayı hedeflemiştir. Günümüze geldiğimizde ise güvenlik ve savunma kapsamında Avrupa Birliği'nin umulduğu kadar etkili olmadığı görülmektedir. Avrupa Birliği, ABD ile girdiği ağabeylik yarışında ABD'nin gerisinde kalmıştır. Bu gerçeğin değişmesinde en etkili olacak unsur ise Ortak Dış ve Güvenlik Politikasıdır. Bütün Avrupa devletleri bir araya gelip, kendi menfaatlerini bir kenara bırakarak hareket ettikleri takdirde Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının gelişeceği ve beraberinde küresel aktör olma yolunda çok önemli adımların atılması gerektiği görülmektedir (Şöhret, 2013).

Türkiye ise geçmişten günümüze kadar dünya güvenliğinde önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Fakat Avrupa Birliği, Türkiye'yi Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası dışında tutmuştur. Batı Avrupa Birliği'nin tamamen ortadan kaldırılması aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki yerini kaybetmesine neden olmuştur. Potansiyel çatışma alanlarının çoğunun Türkiye'yi de ilgilendirmesi ve Türkiye'nin AGSP dışında tutulması nedeniyle dünya güvenliğinde hem Avrupa'nın hem de Türkiye'nin güvenliğini olumsuz bir şekilde etkilemektedir. 11 Eylül olaylarıyla birlikte yeni tehditlerin de ortaya çıkmasıyla dünya güvenliğinin sağlanması için Türkiye'nin önemi git gide artmaktadır. Çünkü bu sıkıntılı bölgeler Türkiye'nin yakın çevresini oluşturmaktadır. Bu da Türkiye'ye ayrı bir rol biçmektedir. Bütün bunlar Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma çabalarının Avrupa'nın güvenliğinde ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir (Efe, 2007a).

Bu çalışmada bütün bu gelişmeleri dikkate alarak ilk olarak Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının tarihsel süreçte nasıl geliştiğine, daha sonra oluşturulan birlikteliklere ve imzalanan antlaşmalara değinerek bu politikada Türkiye'nin rolünü inceleyeceğiz.

1. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa'nın Antik Yunan'a dayanan güvenlik ve savunma alanındaki ittifak arayışları ve birliktelikleri modelinin geliştirilmesi Attik-Delos Deniz Birliği'ne kadar uzanmaktadır. Orta Çağ'dan günümüze kadar bu alanda birçok sayıda proje oluşturulmuştur. Dönemin koşulları neticesinde İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki

kutuplu dünya sistemi birçok gerekçeyle bölünmüşlük içinde yaşayan Avrupa devletlerini doğu ve batı bloğu içinde ikiye bölerek, kendi tarafları doğrultusunda savunma ve güvenlik açısından kendi blok örgütleri olan NATO (Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü) ve Varşova Paktı içerisinde yer almalarına neden olmuştur. 1945 yılından sonra Batı Avrupa devletleri güvenlik ve savunma konusunu tamamen NATO'ya ve ABD'ye teslim etmişlerdir. Bununla birlikte Avrupa'daki güvenlik sorununa tam olarak kesin bir çözüm bulamamışlardır. Ayrıca 1950 yılında başlayan Kore Savaşı, İngiltere'nin Avrupa'da başlatılan bu birliktelik sürecinin dışında kalmak istemesi hem de SSCB'nin olası saldırılarına karşı NATO'nun yeterli olup olmaması tartışma konusu olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda W. Churchill 1950 yılında ABD ve Kanada ile işbirliği içinde, demokratik ve denetim mekanizmasına tabi olunacak bir "Avrupa Ordusu"nun kurulmasını önermiştir (Özdal, 2008).

Aynı yıl Fransa Başbakanı Rene Pleven tarafından Avrupa Savunma Topluluğu (AST) fikri önerilmiştir. Bu öneri Pleven Planı olarak bilinmektedir. Fransa, Avrupa Savunma Bakanı'nın seçilmesi, ortak bütçe ile birlikte Avrupa devletlerinin siyasal kurumlarına bağlı bir Avrupa Ordusu'nun oluşturulması gerektiğini dile getirmiştir. Almanya'nın da katılabileceği, Avrupa'yı ABD'nin himayesinden kurtaracak uluslar üstü bir Avrupa Ordusu oluşturulacaktır. Paris'te yapılan NATO üyelerinin ve Almanya'nın katıldığı konferansta anlaşmaya taraf olan devletlerin birbirlerine yardım etmelerine, ortak komutanlık altında Avrupa Ordusu'nun kurulmasına ve AST'nin oluşturulmasına karar verilmiştir. Böylece 1952 yılında AST kurulmuştur. İlginç olan ise anlaşmaya taraf olan devletlerin parlamentolarında kabul edilen AST, bu planı ortaya çıkaran Fransa'nın kendi parlamentosunda onaylanamamış olmasıdır. Bu plan çerçevesinde Almanya'nın yeniden silahlandırılacak olmasına karşı olan Fransa parlamentosu AST'yi reddetmiştir. Böylece AST'nin kurulması başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Efe, 2007b).

AST'nin kurulmasının başarısız olması sonucunda devletlerin siyasi değil de daha az kısıtlayıcı unsurlar barındıran ekonomik entegrasyonlar oluşturulması fikri daha kuvvetlenmiştir. 1957 yılında imzalanan Roma Antlaşması ile birlikte savunma hedefli bir birlikteliğin bulunması konusunda bir karara varılamamıştır. Avrupa devletleri savunma açısından zaten güçsüz olduklarını kabul ederek NATO

bünyesinde savunmaya devam edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. İlerleyen zamanlarda ekonomik güce kavuşmaları sonucunda yavaş yavaş siyasi açıdan da birlikteliğinin sağlanabileceği ve böylelikle “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” (ODGP)’nin oluşturulabileceği dile getirilmiştir. Avrupa devlet başkanlarının bir araya geldiği 1961 yılında yapılan zirvede Fransa iki plan sunmuştur. İlk öneri Fouchet Planı’dır. Devlet ve hükümet başkanlarından oluşan, ODGP konusunda yetkili olan Avrupa Politik İşbirliği (API)’nin kurulmasıdır. Bu öneri Almaya dışındaki devletler tarafından kabul edilmemiştir. Bunun üzerine Fransa ikinci öneri olarak sadece üye ülkelerin arasında bir ODGP’nin kurulması gerektiğini önermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) üyeleri bu plan ile geri adım atacakları yaklaşımıyla bu öneriyi de kabul etmemişlerdir. Çünkü Fransa dahil büyük devletlerin bu politikayla topluluğu yönlendirme istekleri ile Benelüks ülkelerinin yönlendirilme endişesi bu planların uygulanmasını engellemiştir (Gürkaynak, 2011).

Avrupa devletleri, ortak bir dış politika oluşturulması hususunda ilk hukuki üstlenmeyi 1987’de yürürlüğe sokulan Tek Senet ile sağlamışlardır. Böylelikle siyasi birlik Topluluk Antlaşmalarına eklenmiştir. 1993’te ise uygulamaya dahil edilen Maastricht Antlaşması ile ortak dış politika ve güvenlik boyutu da eklenmiştir. Maastricht Antlaşması ile birlikte entegrasyonların ekonomik alanlar dışında diğer alanlara kaydırılması hedeflenmiş ve artık “Avrupa Birliği”nden söz edilmeye başlanmıştır. Bu anlaşma ile Avrupa Birliği üç sütunlu bir yapıya dönüştürülmüştür. Bu yapının ikinci sütununu Ortak Dış ve Güvenlik Politikası oluşturmaktadır. Avrupa’da ortak güvenlik politikası oluşturmak için NATO’nun gölgesinde kalan Batı Avrupa Birliği (BAB)’nin tekrar güçlendirilerek entegrasyonun savunma kanadının oluşturulmasına karar verilmiştir. Alınan kararlar 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşmasına dahil edilmiş, daha sonra Maastricht ve Amsterdam Antlaşmaları kapsamında ODGP’nin asıl amaçları oluşturulmuştur. Bu amaçlar; AB’nin ortak değerlerini korumak, birliğin güvenliğini ve bağımsızlığını korumak, uluslararası işbirliğini arttırmak, uluslararası güvenliği sağlamaktır (Tosun, 2007; Turan, 2010).

2. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASIYLA İLGİLİ BİRLİKTELİKLER

2.1. Avrupa Savunma Topluluğu (AST)

Batı Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemli derecede güç kaybına uğramışlardır. Almanya, Fransa, İngiltere gibi güçler büyük yıkımlara maruz kalmıştır. Bu dönemde ABD ve SSCB, Avrupa'nın güvenliği konusunda bir "ağabey" rolü üstlenmiştir. Batı Avrupa devletleri uluslararası gücünü ve etkinliğini yeniden diriltmek için uluslar üstü bir topluluk kurulması gerektiğini savunmuşlardır. Savaş sanayisinin en önemli temel maddesi olan demir ve çelik ile alakalı yapılan birliktelik Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin oluşturulmasını sağlamış ve kazanılan başarılar 1950 yılından itibaren dış politika ve güvenlik alanında da bir bütünleşmeye gidilmesinin önünü açmıştır (Günyel, 2011). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan SSCB tehditlerine karşı Avrupa, ABD'nin himayesi ve koruması altına girmiştir. Çünkü SSCB, kendisine yakın olan Doğu Avrupa ülkelerini ideolojik olarak etkilemeye başlamıştır. SSCB'nin etki alanı içine alamadığı yerler ise Türkiye, İran ve Yunanistan olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 1949 yılında SSCB tehditlerine karşı ABD önderliğinde NATO kurulmuştur. Birleşmiş Milletlerin 51. maddesi gereği bağımsız ülkelerin doğal haklarını korumak amacıyla NATO faaliyet göstermeye başlamıştır. NATO'nun dört temel amacı bulunmaktadır. Bunlar; Transatlantik bölgesinde işbirliği kurmak, Transatlantik siyasi ve diplomatik dayanışmasını oluşturmak, müşterek savunmayı ve askeri güç ile silahlanmanın arttırılmasını sağlamaktır. Fakat bu birliktelik Batı Avrupa devletleri ve başta Fransa olmak üzere birçok devlet tarafından benimsenmek istenmemiştir (Şöhret, 2013).

Avrupa'yı ABD'nin koruyuculuğundan kurtaracak bir birliktelik anlayışına Fransa ile Almanya arasındaki husumetler engel olmaktadır. Almanya'da yeni hükümetin kurulmasıyla gelişen Fransa ilişkileri oluşturulacak birliktelikte önemli bir rol oynamıştır. 1950 yılında Fransa Başbakanı Rene Pleven, kendi adıyla anılan Pleven planını ortaya atmıştır. Daha sonra Avrupa Savunma Topluluğu (AST) olacak olan bu plan Avrupa'nın ortak güvenlik ve savunması için birleşmiş ve birlikteliğe bağlı olacak bir "Avrupa Ordusu"nun oluşturulmasını hedeflemiştir. Plan çerçevesinde üye devletlerin askeri güçleri tek bir Avrupa merkezinde toplanacaktır. Oluşturulacak

meclis AKÇT bünyesinde olup, üye devletler tarafından seçilecek bir bakanın ve bakanlar konseyinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu planda altı çizilmesi gereken en önemli nokta ise kurulacak orduya üye ülkelerin askeri birliklerinin en alt düzeyde olma şartıyla katılımın sağlanmasıdır. Bu sayede oluşturulacak olan Avrupa Ordusu'nda Almanya'nın güçlenmesi engellenmiştir (Pekel, 2013).

Bu bağlamda 27 Mayıs 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu kurulmuştur. Fransa, Almanya, İtalya ve Benelüks ülkeleri düzenli ve birleşik silahlı kuvvetlerin olduğu bir ordu kurma konusunda anlaşmışlardır. AST'nin hayata geçirilmesinde üç temel sebep bulunmaktadır.

- Batı Avrupa ülkeleri ile kurulan askeri birliktelikle birlikte iki dünya savaşı sonrası barışın sağlanması.
- Batı Avrupa'nın SSCB'ye karşı korunması.
- İki kutuplu dünya düzenine son verip, Batı Avrupa'nın üçüncü bir güç olmak istemesi (Şöhret, 2013).

Kurulan AST'nin üye devletlerin parlamentolarında onaylanıp imzalanmasının arkasından iki yıl geçmesine rağmen Fransa ve İtalya parlamentolarında bir karara bağlanamamıştır. İtalya'daki istikrarsızlık ve Fransa'nın alacağı kararı beklemek istemesi AST'nin kaderini tamamen Fransa'ya bırakmıştır. Fransa'da De Gaulle taraftarlarının bulunduğu yeni hükümet, Almanya'nın yeniden silahlandırılacak olması nedeniyle AST'yi yapılan oylamayla reddetmiştir. Uluslar üstü bir yapı ile oluşturulmak istenen bu kurum hayata geçirilemeyen bir girişim olarak kalmıştır (Efe, 2007b; Pekel, 2013).

2.2.Batı Avrupa Birliği (BAB)

Yaşanan iki dünya savaşı da Avrupa'nın yıkılmasına, ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan büyük bir çöküntüye girmesine neden olmuştur. Bu tarz büyük yıkımların tekrar yaşanmaması için Avrupa, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni güvenlik arayışlarına başlamıştır. Bu arayışlardaki en büyük neden ise SSCB tehdidi ve Almanya'nın tekrar güçlenmesi endişesidir. Batı Avrupa ülkeleri kendi güvenliklerini korumak için Batı Avrupa Birliği (BAB)'ni kurmaya karar vermişlerdir.

Bu dönemde ABD'de kendi girişimleriyle NATO'yu kurmuştur. Böylelikle BAB, NATO-AB ilişkilerinde önemli bir konuma gelmiştir. Batı Avrupa Birliği'nin görevleri ilerleyen zamanlarda 1992 Petersberg Görevleri kapsamında yenilenmiştir (Günyel, 2011).

SSCB etkisinin Avrupa ülkelerine yayılması endişesine karşılık 1947 yılında da İngiltere ile Fransa arasında Dunkirk Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma Avrupa savunma ve güvenlik alanında önemli adımların atılmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Almanya'nın silahlanması ve SSCB'nin etkisi engellenecektir. 1948 yılında İngiltere ile Fransa arasında imzalanan Dunkirk Antlaşmasına Belçika, Hollanda ve Lüksemburg da dahil olmuş ve Brüksel Antlaşması imzalanmıştır. 1954 yılında Fransa'nın reddetmesiyle AST'nin kurulamaması sonucunda aynı yıl Paris Konferansı'nda üç anlaşma imzalanmıştır. Birincisi, Almanya'ya güvenlik hakları geri verilecek. İkincisi, Almanya'nın NATO'ya katılması sağlanacak. Üçüncüsü ise Brüksel Antlaşması'nda yapılacak değişiklik ile birlikte Almanya ve İtalya'nın katılımıyla BAB kurulacaktır (Özgöker, 2006).

BAB, elli yıllık bir plan dahilinde kurulmuştur. Üye devletlerin arasında askeri, siyasi ve sosyal işbirliklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Birine yapılacak saldırının bütün üye devletlere yapılmış sayıldığı ilkesine dayanmaktadır. Bu dönemde ABD'nin Avrupa'yı korumasında, Avrupa'yı SSCB tarafından görülen bir tehdit algısının oluşması düşüncesi etkili olmuştur. BAB kurulduğu ilk günden beri tam anlamıyla bir savunma örgütü özelliği kazanamamıştır. Aynı zamanda NATO'nun gölgesinde kalmıştır. Bu nedenle başarısız bir sonuç alan BAB, 2000 yılına gelindiğinde güvenlik görevini ABD'ye bırakmış, NATO Avrupa'nın güvenliğini sağlayan tek örgüt halini almıştır (Günyel, 2011).

2.3. Avrupa Politik İşbirliği (API)

Avrupa Savunma Topluluğu'nun başarısızlıkla sonuçlanması 1950'li yıllarda yapılan Roma Antlaşması ile Avrupa birliğinin daha çok ekonomik unsurlar üzerine kurulması gerektiği tanısına varılmıştır. Dış politikayı içeren konular yüksek politika alanı olarak görülmüş ve bu nedenle soğuk savaş döneminde ortak bir dış politikayla alakalı anlaşmalar yapılamamıştır. Avrupa'da oluşturulmak istenen siyasi

işbirliğinden veya ortak dış politikadan yapılan Paris ve Roma Antlaşmalarında bahsedilmemiştir. Sadece antlaşmanın ilk kısmında Avrupa devletlerinin ilerleyen zamanlarda birbirleri ile olan ilişkilerinin daha sıkı bir hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 1961 ve 1962 yıllarında De Gaulle'nin baskıları sonucunda Avrupa devletleri arasında daha sıkı bir şekilde siyasi ve ortak dış politikayı kapsayacak bir birliktelik düşüncesi ortaya çıkarak Avrupa Politik İşbirliği (API) gündeme getirilmiştir (Efe, 2008).

De Gaulle'nin Fransa'da iktidara gelmesiyle beraber Avrupalı devletlerin oluşturduğu birlik içinde federasyon ve konfederasyon tartışmaları tekrardan gün yüzüne çıkmıştır. Bunun sonucunda siyasi birlik oluşturma çabaları Fouchet Planıyla oluşturulmak istenmiştir. Bu plana göre işbirliği odaklı Devletler Birliği oluşturulmalıdır. Bütün devletlerin ortak menfaatleri doğrultusunda ortak savunma ve ortak dış politika kabul edilmelidir. Böylelikle devletlerin güvenlik alanları genişleyecektir. Ayrıca insan hakları, temel hak ve özgürlükler, demokrasi, bilim ve kültür alanlarında da işbirliği öngörülmüştür (Kaya ve Kızıltan, 2005).

Bu plan başta Hollanda ve Belçika gibi devletlerin tepkisini almıştır. Çünkü bu devletler güvenlik konusunda NATO'nun sahip olduğu önemi kaybetmemesini istedikleri gibi ayrıca Avrupa Kurumları'nın uluslar üstü yapısının zarar göreceğini savunmuşlar ve bu yüzden karşı çıkmışlardır. Gelen tepkiler üzerine ilerleyen zamanlarda ikinci bir Fouchet Planı açıklanmıştır. Fakat yapılan yeni planda çok fazla değişikliğe gidilmemiş sadece Hollanda ve Belçika'nın karşı çıktığı NATO konusunu içeren açıklamalara yer verilmemiştir. De Gaulle'nin ısrarla istediği bu plan bütün girişimlere rağmen kabul edilmemiştir (Pekel, 2013).

1970 yılına gelindiğinde dış politika ile ilgili işbirliğini oluşturma girişimleri tekrar başlamıştır. Bu kapsamda Avrupa Toplulukları üyelerinin dışişleri bakanları Lahey'de bir araya gelerek Davingnon Raporu'nu onaylayıp kabul etmişlerdir. Roma ve Paris Antlaşmalarında ön görülen işbirliğine uygun olarak siyasi birlik düşüncesi Avrupa Topluluklarının gelişmesinde çok önemli bir unsur olduğu ifade edilmiştir. Bu rapor Avrupa Politik İşbirliği'nin oluşturulmasında önemli bir noktayı teşkil ettiği gibi üye ülkeleri herhangi bir taahhütte bırakmayarak dış politikayla alakalı konularda alınacak kararlar için birbirlerine danışmaları gerektiği ifade edilmiştir. Davingnon

Raporu ile Avrupa Politik İşbirliği resmi olmasa da uygulanmaya başlanmıştır. APİ, bir bakıma işbirliği usulüyle Avrupa'da dış politikayla alakalı konularda karar alınmasını sağlamıştır (Günyel, 2011).

1973 yılında Davingnon Raporu'ndan üç yıl sonra Kopenhag'da toplanan üye devletler Avrupa Politik İşbirliği ile alakalı ikinci bir rapor daha onaylamışlardır. Kopenhag Raporu olarak bilinen bu raporda daha önceki Davingnon Raporu'nu da kapsayarak dış politika alanında önemli gelişmelerin olduğu vurgulanmıştır. Bu gelişmelerin daha da artarak devam etmesi gerektiği dile getirilmiştir. Dış politika alanında işbirliğinin uygulanmasında görev alacak Temsilciler Grubunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Üye ülkelerin büyükelçileri bu dış politikalarda işbirliğini sağlamakla görevlendirilmiştir. 1981 yılına gelindiğinde hazırlanan Londra Raporuyla birlikte daha önce hazırlanan Davingnon ve Kopenhag Raporları yenilenmiştir. Bu raporla birlikte ilk defa güvenlik alanının siyasi boyutunun Avrupa Politik İşbirliği bünyesinde ele alınması gerektiği ifade edilmiştir (Pekel, 2013).

3. ANTLAŞMALAR ÇERÇEVESİNDE ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASI

260

3.1. Maastricht Antlaşması ve ODGP

Avrupa Birliği, 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile ortak dış politika geliştirmiş ve 1992 yılında Maastricht Antlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası şeklini almıştır. Bu antlaşmada en can alıcı nokta ve temel özellik daha önce söz konusu olmayan güvenlik politikasının bütünleşme ile birlikte bu antlaşmada yer almasıdır. Soğuk Savaş zamanında Avrupalı devletler güvenlik açısından NATO'nun himayesinde bulunmaktaydı ve Maastricht Antlaşmasıyla birlikte bu konuda önemli değişiklikler yapılmıştır. Maastricht Antlaşması'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının kapsam alanı oldukça geniş bir şekilde planlanmıştır. Bu antlaşmaya göre ODGP, bütün Avrupa'nın savunma ve güvenliği ile alakalı konuları kendi kapsamı içine almıştır. Böylelikle güvenlik ve savunma konusu ilk defa kurucu antlaşmalarda yer almıştır. Üç sütunlu bir yapıya sahip olan Maastricht Antlaşmasının ilk sütununda AET, AKÇT ve EURATOM (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) ile alakalı konular yer almaktadır. İkinci sütunda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası bulunmaktadır. Üçüncü sütunda ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliği konuları bulunmaktadır (Günyel, 2011).

Maastricht Antlaşması'nın amaçlarını sıralarsak:

- Birliğin bağımsızlığını ve ortak çıkarlarını korumak.
- Birliğin güvenliğini bütünüyle sağlamak.
- Uluslararası barışı ve güvenliği korumak.
- İnsan hakları, demokrasi ve hukuk alanında gelişmişliği arttırmak.

Antlaşmanın en önemli unsurlarından bir tanesi de Batı Avrupa Birliği ile Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi gerektiği düşüncesidir. Fakat BAB ile AB'ye üye olan devletlerin tam olarak kesişmediği için bu bütünleşmede sorunların ortaya çıkacağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca AB'nin askeri gücüne bir ek olma amacı güttüğünden yeni bir oluşum hedeflenmiştir. Maastricht Antlaşması'nda ikinci sütunda ön görülen ortak dış politika kapsamında üye devletler tarafından bir anlaşmaya varılamamıştır. Ama ilk kez güvenlik ve savunma konularında ortak bir karara varılabilmektedir. Buna rağmen Avrupa Birliği, ODGP'nin bütün konuları kapsamasını ve uzun vadeli bir düzende savunma ve güvenliği amaçlayan askeri bir yapıya kavuşturulmasını sağlayamamıştır (Akçay vd, 2011). Savunma ve güvenlik Avrupa Birliği'nin isteğiyle Batı Avrupa Birliği tarafından üstlenilmiştir. Maastricht Antlaşması'nı kabul eden devletler ortak güvenlik politikalarının oluşturulmasında ve Batı Avrupa Birliği'nin ilerleyen zamanlarda dış ve güvenlik politikası kapsamında Avrupa Birliği'ne dahil edilmesi hususunda anlaşmışlardır. Böylelikle uzun süredir giderilemeyen tereddütlerle ODGP konusu aydınlatılmıştır. Avrupa Birliği kendi arasında oluşturduğu ODGP ile ekonomik alanda kazandığı gelişmeleri, dünya politikaları üzerinde de kullanma çabası içine girmiştir. Maastricht Antlaşması yürürlüğe girmeden önce Avrupa Politik İşbirliği ile yürütülmeye çalışılan dış politika, ODGP'nin Avrupa bütünleşmesi içine alınmasıyla Avrupa Birliği ekonomik gücünü daha da geniş bir alana taşıyıp, dünya genelinde söz sahibi olma şansını yakalamıştır (Günyel, 2011).

Batı Avrupa Birliği, AB'nin savunmasında yer aldığı gibi ayrıca NATO'nun Avrupa savunmasında daha da güçlenmesini sağlamıştır. Böylelikle 1990 yılında Batı Avrupa Birliği'ne merkezi bir rol verilmiştir. Batı Avrupa Birliği'nin hem AB içinde hem de NATO içinde artan sorumlulukları, Batı Avrupa Birliği'nin üye sayısının artmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu birliğin daha da gelişmesi gerektiği kanısı

ortaya çıkmıştır (Efe, 2007b). Maastricht Antlaşması incelendiğinde üye devletlerin ulusal kimliklerinin daha ön planda olduğu görülmektedir. Ortak dış ve güvenlik konusunda alınacak kararların oybirliği esasına göre yapılması ortak bir tutumun sergilenememesine neden olmaktadır. Avrupa Birliği, ODGP'yi hükümetler arası bir örgüt gibi geliştirme gayretindeyken aynı zamanda dış politikanın siyasi ve ekonomik konularda birlik içinde ele alınacak olması ODGP'ye uluslar üstü bir örgüt niteliği kazandırmaktadır (Kaya ve Kızıltan, 2005).

3.2. Amsterdam Antlaşması ve ODGP

1996 yılında Torino'da başlayan, Avrupa Birliği'nin genişlemesiyle alakalı yapılan konferans Haziran 1997 yılında Amsterdam Zirvesiyle devam etmiştir. Amsterdam Antlaşması olarak adlandırılan bu konferansta Avrupa Topluluklarının kurucu antlaşması olan Maastricht Antlaşması geliştirilerek yenilenmiş ve Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır. “Bu antlaşma, Maastricht Antlaşması'nın önüne geçerek, ODGP'nin, AB Konseyi'nin karar vermesi halinde ortak bir savunma anlayışına dönüşebilecek olan ortak bir savunma politikasının oluşturulması dahil Birliğin güvenliği ile ilgili tüm sorunları kapsayacağı ve yine Avrupa Konseyi'nin karar vermesi durumunda BAB ile AB'nin bütünleşme olasılığının göz önünde bulundurulacağı belirtilerek, ortak bir savunmaya giden yolda bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) kurulması ve BAB'ı AB'ye katma niyetleri belirtilmiştir” (Şöhret, 2013).

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası konusunda fazla bir ilerleme sağlanamadığı gerçeğinin yanı sıra Amsterdam Antlaşması ile yapılan yenilikleri şu şekilde sıralayabiliriz.

- ODGP'ye yüksek temsilci atayarak birliğin dış politika konusundaki etkinliğinin artırılması.
- ODGP'ye Petersberg görevlerinin dahil edilmesi.
- Avrupa Konseyi Başkanı, Genel Sekreteri ve Avrupa Komisyonu'na dış ilişkiler sorumlusunun ODGP'ye eklenmesiyle devamlılığın sağlanması.
- Politika Planlama ve Erken Uyarı biriminin kurulması.

- ODGP’de karar alma sırasında uygulanan oybirliği sisteminin meydana getirdiği zorluğu ortadan kaldırmak için Amsterdam Antlaşmasıyla, mevcut oybirliği sisteminin korunması ve ayrıca katı olan bu sistemin yumuşatmak için çekimserlik hakkının getirilmesi.
- Ortak eylemler sırasında karar verilmeye kullanılan çoğunluk oyunun yerine nitelikli çoğunlukla karar alınmasının daha geniş alanda kullanılması.
- Ortak tutum ve ortak eylemin dışında ortak stratejinin de belirlenmesi.

Üye devletlerin dış politikada ortak hareketi, birliğin uluslararası politikada etkinliğini arttıracak olması düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk defa üye devletlerin ortak bir dış politika hedefini Maastricht Antlaşması`na dahil etmeleri ile birlikte, birlikteliği uyumlaştırmadan ziyade birleştirmeyi ve ilerleyen zamanda tekleştirmeyi hedeflemişlerdir. Maastricht Antlaşması`nın 1993 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte AB, sesini uluslararası arenada daha fazla duyurmaya ayrıca demokrasi ve insan hakları gibi temel ilkeleri ODGP aracıyla savunmaya başlamıştır. Amsterdam Antlaşmasıyla oluşturulan birlikteliği daha ileriye taşımayı hedeflemişlerdir (Efe, 2008).

Amsterdam Antlaşması sonucunda ortaya çıkan en sıkıntılı konu NATO’ya üye olmasına rağmen Avrupa Birliği’ne üye olmayan devletlerin varlığıdır. Özellikle Türkiye’nin NATO çerçevesinde önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra Yunanistan ile yaşanan problemler zaman zaman görüşmeleri ve karar almayı olumsuz etkilemiştir. Bu soruna dikkat çeken dönemin ABD Dışişleri Sekreteri Albright yaptığı bir açıklamada 3-D formülüne dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu 3-D formülü: No decoupling, No discrimination, No duplicating (Pekel, 2013).

3.3. Nice Antlaşması ve ODGP

Devletlerin etkili güvelik ve dış politika oluşturamamalarının en büyük nedeni ülkelerin kendi menfaatlerini korumak istemeleridir. Avrupa Birliği üyelerinin kendi ulusal menfaatlerini bir kenara koyarak birlik için dış politika alanında oluşturmak istedikleri planlar için Amsterdam Antlaşması`ndan sonra görüşmelere kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Genellikle siyasi birliktelikle alakalı yaşanan tartışmalarda

en önemli husus Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının devletlerarası mı yoksa uluslar üstü bir yapı olarak mı değerlendirilecek olmasıdır.

İlerleyen zamanlarda Avrupa'nın hemen yanında meydana gelen Kosova Krizi, Avrupa Birliği'nin daha etkin ve aktif bir ODGP oluşturması konusunda ortaya siyasi bir irade çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu siyasi iradeyle Avrupa güvenliğinin sağlanmasında Avrupalı olarak nitelendirilen grupların baş kahramanları olan İngiltere ve Fransa 1998 yılında St. Malo'da bir zirve yapmışlardır. Zirve sonucunda Amsterdam Antlaşması'nda bahsedilen ODGP'nin en yakın zamanda işlevsel hale getirilmesi kararlaştırılmıştır. St. Malo zirvesiyle birlikte Avrupa Birliği devletlerinin de alınan bu kararı kabul etmeleri sonucunda günümüze kadar gelen Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) ortaya çıkmıştır (Tosun, 2007).

2000 yılına gelindiğinde yapılan Nice Zirvesi'nde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının, ODGP'nin bir parçası olduğu resmen ilan edilmiştir. Fakat daha önce Amsterdam Antlaşması'nda da yapıldığı gibi Nice Zirvesi'nde de genelde savunma odaklı konular işbirliği dışında bırakılmıştır. Ayrıca Nice Zirvesi'nde AGSP içinde yer alacak Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Askeri Komite, Askeri Kurmay gibi birimler oluşturulmuştur. Aynı zamanda BAB'ın güvenlik ve savunma alanındaki yetkilerinin Avrupa Birliği'ne devredildiği ifade edilmiştir. Bu anlamda değişiklikler ve yenilikler getiren Nice Antlaşması 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanmıştır. 1 Şubat 2003 tarihinde de yürürlüğe girmiştir (Özdal, 2008). Bu antlaşma ile ODGP konusunda önemli gelişmeler olmuştur. En önemlisi ise BAB'ın Avrupa Birliği'ne dahil edilmesidir. Antlaşma ile BAB nükleer konular haricinde Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği ve BAB arasındaki hükümler kaldırılmıştır. Siyasi ve güvenlik komiteleri daha kurumsal bir hale getirilmiştir. Aynı zamanda Nice Antlaşması Avrupa Birliği'nin bütün olarak anlaşamadıkları konularda, üye devletlerin kendi aralarında işbirliğine giderek anlaşmalarına izin vermiştir. Ancak bu işbirliğinin sadece ortak eylemlerin uygulanmasında ve silah girişimleri ile ilgili güvenlik ve savunma alanında olması gerekmektedir (Kocamaz, 2010).

3.4. Lizbon Antlaşması ve ODGP

“Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği’nde değişiklik yapan son antlaşmadır. Lizbon ya da Reform Antlaşması olarak adlandırılan bu yeni antlaşma, Ekim 2002 tarihli Lizbon Hükümetlerarası Konferansı’nda kabul edilerek Aralık 2007’de Lizbon Avrupa Konseyi’nde imzalanmıştır. Tüm üye devletlerin onay vermesi ile de 2009 yılında yürürlüğe girmiştir” (Akçadağ, 2010).

2004 yılında Litvanya, Letonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Slovakya, Polonya, Kıbrıs, Malta’nın da Avrupa Birliği’ne katılımıyla genişleyen ve Avrupa’nın neredeyse tamamını içine alan Birliğin, uluslararası ilişkilerde nasıl bir rol üstlenmesi gerektiği tekrar gündeme gelmiştir. Bununla birlikte birliğin ortak güvenlik ve savunma alanında nasıl bir plan oluşturulacağı ve yapılan bu planın nasıl uygulanacağı tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar Avrupa Birliği için bir anayasa oluşturulması gerektiğini destekler niteliktedir. Bu kapsamda 2001 Aralık ayında Laeken Zirvesi ile başlayıp 2004 yılında Nice’de toplanan Birlik üyeleriyle Avrupa Birliği Anayasası oluşturulmuştur. 29 Kasım 2004 tarihinde üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları tarafından onaylanmış ve yine üye devletlerin iç hukukları gereği kendi parlamentolarında oylamaya geçilmiştir. Fakat bu oylama Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumun hayır olarak sonuçlanması üzerine reddedilmiş ve Avrupa Birliği Anayasası kabul edilmemiştir. Bu gelişmeler üzerine Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasını geliştirmenin yanı sıra, sınır ötesi ilişkiler, mülteci sorunu, savunma, güvenlik, ekonomik konuları içeren sorunlar daha da yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır (Özdağ, 2008).

Anayasanın reddedilmesiyle birlikte Lizbon Antlaşması ortaya çıkmıştır. Bu antlaşma üye devletlerin hassas oldukları konuları içinde barındırma ve Avrupa Birliği’ni yeniden dizayn etme amacı taşımaktadır. En dikkat çekici fark ise anayasa ismi kaldırılmış, onun yerine bu kararlar bir antlaşma adı altında sunulmuştur. Lizbon Antlaşması Avrupa Birliği’nin hukuki alanda temelini oluşturan iki antlaşmayı içine almaktadır. Biri Maastricht Antlaşması olan AB kurucu antlaşması, diğeri de Roma Antlaşması olan Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun kurucu antlaşmasıdır. Lizbon

Antlaşması ile ilk olarak üçlü sütun sistemi kaldırılmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği tek bir tüzel kişi altında toplanmıştır (Pekel, 2013).

İlerleyen zamanlarda Lizbon Antlaşmasına yeni düzenlemeler getirilerek Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın konsolide metinleri işleme alınmıştır. Konsolide AB Antlaşmasının V. Başlığı Birliğin dış eylemine ilişkin genel hükümleri ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikasına ilişkin özel hükümleri içermektedir. Bunlar dikkate alındığında Birliğin Dış Eylemleri ve ODGP 21. maddeden 41. maddeye kadar olan kısımda antlaşmada yapılan düzenlemelerden ve işleyişinden bahsedilmektedir. 21. maddede dış eylemlerin ilke ve amaçlarından söz edilirken bu kapsamda demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı ile Birleşmiş Milletler Şartı ile Uluslararası Hukuk ilkelerine saygı vurgulanmıştır. 24. maddeye baktığımızda ise içerik tamamen ODGP çerçevesinde oluşturulmuş ve bu konudaki genel hususlar üzerine yani; bu alandaki yetki, ortak savunmaya dönüşebilecek ortak bir savunma politikasının belirlenmesi, dış politikalar ve Birliğin güvenliğine ilişkin tüm meseleleri kapsamaktadır. Bu politika, antlaşmalarda aksi öngörülmedikçe, Avrupa Birliği Zirvesi ve Konsey tarafından oybirliğiyle belirlenir ve uygulanır. Bu politika ayrıca Birlik Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ile üye devletler tarafından antlaşmalara uygun olarak yürütülür. Avrupa Parlamentosu ve Komisyon'un bu alandaki özel rolü antlaşmalarda belirlenmiştir. AB konsolide antlaşmasının 26. maddesinde ODGP ilkeleri ve karar alma için AB Zirvesi'nin yetkili kılındığı ifade edilmiştir. Ayrıca ODGP içerisinde Bakanlar Konseyi, Birliğin operasyonel eylemlere girişmesi halinde göreve çağırabileceği 28. maddede yer almaktadır. Aynı zamanda acil durumlarda hızlı karar alınabilmesi için Konsey'in devreye girebileceği de 30. maddede belirtilmiştir.

31. maddeye değindiğimizde ise daha önce bahsettiğimiz 26., 28. ve 30. maddeler kapsamında detaylandırılan ODGP mekanizması ve yetki kurumlarının karar alma usulleri daha da detaylandırılmıştır. 31. maddeyi önemli kılan diğer bir husus ise yapıcı çekimserlik uygulamasının ufak değişikliklerle kendine yer bulmasıdır. Bu antlaşma ile birlikte yapıcı çekimserlik uygulaması devam ettirilmiş, sadece kararın diğer üyelerce uygulanması ve kabul edilmesi için gereken niceliksel sınırlamalarda

değişiklik yapılmıştır. AB'nin ODGP kapsamında bir karar ve tutum karşısında üye devletlerin buna uyması veya en azından bu karara ters hareket etmemeleri gerektiği bu antlaşmada vurgulanmıştır. Bunun amacı, tam bir ortak ve dış politika sağlamadan önce üye devletlerarasındaki uyumu sağlamaktır. Özellikle üyelerin AB kararlarına uygun hareket etmeleri 24. maddede dile getirilmiş, ayrı bir maddede ise ulusal politikaların uyumlu olması gerektiğine 29. maddede yer verilmiştir. Dış politika uyumunun hangi yollarla sağlanacağı ve bu alanda bir dayanışma eyleminin gerçekleştirilmesi gerektiği ve usulleri 32. ve 35. maddelerde sıralanmıştır. Ayrıca dış politikada koordinasyonun sağlanması ve üye devletlerin içinde bulunduğu uluslararası örgütlerin Birliğin tutum ve çıkarlarını savunması gerektiği 34. maddede ifade edilmiştir. 41. maddede ise ODGP'nin bütçesinden bahsedilmiştir. ODGP alanında kurumların idari harcamaları Birlik bütçesinden karşılanacağı vurgulanmış ve aynı şekilde askeri ve savunma boyutu olmayan harcamalar da Birlik bütçesine dâhil edilmiştir (www.ab.gov.tr, 2011).

Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilgili hükümlere değinecek olursak, Anayasa Antlaşması ve Lizbon Antlaşması ile birlikte ilk kez ODGP ilişkin hükümler birlik antlaşması içinde yer almış ve ilk defa bu hükümlerinin üye devletler için hukuki yükümlülük getirmesi söz konusu olmuştur. ODGP ile ilgili kararların yer aldığı 42. maddeye bakacak olursak, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası olarak yeniden adlandırıldığı görülebilir. ODGP'nin bu hükümlerle kapsamı, hedefleri, karar alma usulleri ve dayanışma ilkelerinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda bir üye devletin saldırıya uğraması halinde diğer üye devletler BM Şartı'nın 51. maddesi çerçevesinde yardım ve destekte bulunmakla görevlendirilmiş olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu olayların üye devletlerin güvenlik ve savunma politikalarının özel niteliğine halel getirmeyeceği vurgulanmıştır. Buradaki işbirliği NATO üyesi olan devletler ile NATO yükümlülüklerine uygun bir şekilde gerçekleştirilmektedir. 43. madde incelendiğinde Nice Antlaşması ile antlaşma metinlerine girmiş olan Petersberg görevlerinin genişletildiği görülmektedir. Güvenlik konusunda bir görevin üye devlete veya üye devletler grubuna verilmesini ve böylece tüm devletlerin askeri yükümlülük altına girmesini önleyecek tedbir 44. madde ile alınmıştır. 45. madde ise ayrı bir önem taşımaktadır. Bu maddede Lizbon Antlaşmasının yeni oluşturduğu kurumlardan olan Avrupa Savunma Ajansı'na

değnilmektedir. Bu ajans sayesinde savunma teknolojisi alanında ortak bir ilerleme kaydetmenin yanı sıra operasyonların uyumlu bir şekilde sağlanması ve üye devletler tarafından askeri kabiliyetler anlamında verilen taahhütlerin denetiminin sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca Avrupa Savunma Ajansı tüm üye devletlere açıktır. 46. madde ile birlikte daimi yapısal işbirliğine değnilmiş ve bu işbirliğine katılım ve bu katılımdan geri çekilme hususları belirtilmiştir.

Lizbon Antlaşması'nda yapılan son değışikliklerle birlikte hukuksal ve işleyiş alanında yapılan düzenlemeler ile Birliğin içindeki karar alma mekanizmasındaki aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır. Bir bakıma kurumsal krizin giderilmesi sağlanmıştır. Oy çoğunluğu sisteminde yapılan değışiklik ile birlikte AB nüfusunun en az % 65'ini oluşturacak şekilde üye devletlerin en az % 55'inin karar alınabilmesi için onay vermesi şartı getirilmiştir. Bu da bir bakıma karar alma mekanizmasında üye devletlerin nüfuslarının önemini azaltmıştır. Dünyada yaşanan tüm bunalımlı olaylara rağmen AB'nin dış ve güvenlik politikalarındaki etkinliğinin artırma umudunu canlı tutmak için yaptığı düzenlemelerde ısrarcı olarak Lizbon Antlaşmasını imzalaması oldukça anlamlıdır (Pekel, 2013).

Bu antlaşma ile Avrupa Birliği'nin hem sivil amaçlarının sürdürülebilmesi hem de askeri gücünün artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu iki unsurun birbiriyle dengelenmesi amaçlanmıştır. Lizbon Antlaşmasında belirlenen vizyonun Avrupa Birliği Antlaşması'nda da ifade edildiği gibi vatandaşların güvenliğini korumak olduğu belirtilmiştir. Dünya genelinde insanlar arasında barışı, güvenliği, adaleti sağlamak diğer amaçları içinde yer almaktadır. Bunun yanında operasyonel amaçların da geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu da hem sivil hem de askeri hedeflerin yer aldığı bir yapıya sahip olduğunun göstergesidir. Lizbon Antlaşması, bir anayasanın sahip olması gereken siyasi homojenlik unsurlarından arındırılmıştır. Dışişleri Bakanlığının yerine AB Dışişleri ve Güvenlik Yüksek Temsilcisinin ve ayrıca anayasa yerine antlaşma isminin kullanılması bunun bir göstergesidir. Antlaşmanın Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile alakalı en önemli değışikliği bu politikanın isminin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) olarak değıştirilmesidir.

4. ORTAK DIŞ VE GÜVENLİK POLİTİKASINDA TÜRKİYE

Türkiye, Cumhuriyet dönemiyle birlikte batı yanlısı bir politika izlemeye başlamıştır. Bu politikalardan dolayı güvenlik alanında NATO, AGİT (Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı), Avrupa Konseyi ve BAB gibi uluslararası kuruluşlara üye olmaya çalışmıştır (Çomak, 2006). Bu kapsamda Yunanistan ile aynı yıl NATO'ya üye olmuştur. 1958 yılında kurulan AET ve 1960 yılında kurulan EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) arasında bir kararsızlık yaşasa da Yunanistan'ın tutumu bu tercih sırasında önemli olmuş ve 1959 yılında Türkiye AET'ye başvurmuştur. 12 Eylül 1963 tarihinde AET ile Türkiye arasında ortaklığı oluşturan Ankara Antlaşması imzalanmış ve Türkiye'nin hazırlık ve geçiş dönemi sonunda öngörülen nihai dönemde tam üyeliği geçişi hedeflenmiştir.

Uluslararası konjonktür, tarihsel perspektif, jeopolitik ve stratejik unsurlar Türkiye-Avrupa ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. Bu etkileşim daha çok güvenlik, savunma ve ekonomi alanında olmuştur. Sovyetler Birliği'nden sonra meydana gelen dünya genelindeki belirsizlik ve boşluk birçok açıdan karmaşaya ve iç savaflara neden olmuştur (Çelik, 2006). Bu gibi sorunların yaşanmasına Birleşmiş Milletler ve AGİT'in yaptırım gücünün olmaması neden olmakta ve bu da Avrupa'yı bütünleştirmeye ve birlik olmaya itmektedir. Bu kapsamda AB'nin amacı krizleri önleme, insani yardım, barışı sağlama ve koruma ve bunları askeri güç ile desteklemek olarak belirlenmiştir. Bunun için de ortak bir Avrupa Ordusu düşüncesi ortaya çıkmıştır (Çomak, 2006).

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasında Türkiye'nin yerinin belirlenmesi Avrupa'nın güvenliği açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan Türkiye'nin geçmişte sahip olduğu önemini koruması ve 21. yüzyılda güvenlik açısından Avrupa'da söz sahibi olabilmesi için ilişkilerini daha da yoğunlaştırması gerekmektedir. Türkiye, özellikle 1991 Körfez Savaşı ve Bosna krizinde önemli bir rol oynamıştır. 1980'li yıllarda Turgut Özal'ın izlediği politikalarla Türk dış politikası hedeflerinde değişimler meydana gelmiştir. Türkiye'ye önemli bir rol biçilmesindeki en büyük etken gerek iç gerekse dış politikadaki değişimlerdir. 1992 yılına gelindiğinde Türkiye BAB'a ortak üye olarak alınmıştır. 1996 yılında Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin NATO'ya dahil edilmesine karar verilmiştir. Ve ertesi yıl

Türkiye gibi ortak üyeler NATO kontrolünde gerçekleşecek BAB operasyonlarında karar verme mekanizmasına dahil edilmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye, Avrupa Birliği'nin ortak ordusu kapsamında karar verme mekanizmasına dâhil olmak istese de bu isteği kabul edilmemiştir (Yılmaz, 2013). NATO askeri gücünün AB tarafından kullanılmak istenmesi ve AB üyesi olmayıp NATO üyesi olanların bu süreçten dışlanması, Türkiye'nin tepkisine neden olmuştur. Türkiye özellikle 1952'den beri NATO üyesi ve Avrupa güvenliğinin sağlam bir parçasını oluştururken, 1990'larda AB düzeyinde gelişen güvenlik politikaları çerçevesinde Avrupa düzeninden dışlanıyor olmasına karşı çıkmıştır. Türkiye, özellikle AB üyesi olmayan fakat NATO'ya üye olan Avrupalı bir devlet olarak, AB'nin NATO'nun gücünü kullandığı alanlarda oy ve temsil hakkı istemiştir. Bunlar zaten BAB ortak üyesi olarak edinmiş olduğu haklardır. Türkiye'nin üzerinde durduğu en önemli nokta, AB'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) çerçevesinde BAB'daki haklarının korunmasıdır. Hatta bu hakların geliştirilerek, AB'ye üye olmayan Avrupalı NATO üyelerini istedikleri takdirde, AB'nin OGSP'sine katılımlarını sağlayacak bir kurumsal ayarlanmanın yapılmasını istemiştir. Ve bu doğrultuda Türkiye, AB'nin NATO gücünü kullanmak istemesini her fırsatta veto etmiştir (Müftüler, 2009).

Türkiye'nin NATO imkânlarının kullanılacağı durumlarda, AB karar mekanizmasında yer almama ve kendisine yönelik tehditlerle ilgili kaygılarına çözüm bulmak amacıyla 2 Aralık 2001 tarihinde Ankara Mutabakatı imzalamıştır. Bununla birlikte kurulacak "Avrupa Ordusu'nun" Türkiye'ye yakın bir bölgede operasyona girmesi halinde Türkiye'nin oy hakkı olmayacak ama onayı alınacaktır. Ayrıca Türkiye'nin dâhil olduğu operasyonlarda katılım oranında oy hakkı tanınması ve operasyonun askeri büyüklüğünün % 15'ine kadar olan bölümüne Türkiye katılım taahhüdünde bulunursa, bu operasyonlarda "kararın nitelikli oy çokluğuyla alınması ve Türkiye'nin oylamada yer alması" kararlaştırılmıştır. Türkiye'nin karar mekanizmasında yer alacağı ve Türkiye'nin Yunanistan ile sorunlarının "Avrupa Ordusu'nun" görev sahası dışında tutulacağı konularında Türkiye'ye garanti verilmiştir. Buna karşılık Türkiye, bu konudaki tikanıklığın giderilmesi için karar mekanizmasının tüm sürecinde değil, sadece harekâta ilişkin planlama ve uygulama boyutunda söz sahibi olmasının yeterli olduğunu dile getirmiştir. Avrupa Ordusu'nun tüm karar mekanizmalarında yer alma ve veto hakkını kullanma talebi ve NATO

imkân ve yeteneklerinin her biri için NATO’da oylama yapılması isteğinden vazgeçmiştir. Ayrıca, AB’nin NATO müttefikleri arasındaki sorunlara (Ege sorunu) ve BM gözetimindeki konulara (Kıbrıs) müdahil olmayacağı yönünde karara varılmıştır. (Efe, 2007a).

Türkiye’nin Avrupa güvenliğinde oynadığı rol, Balkanlardaki stratejik önemi, Bosna ve Kosova krizlerinin çözülmesinde ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Afganistan’a gönderilen barış gücü Türkiye’nin NATO’daki önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bütün bu gelişmeler ışığında Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne dahil edilmesi Ortak Dış ve Güvenlik Politikası açısından oldukça kazanç sağlayacaktır. Türkiye’nin ODGP’ye katkıları yalnız askeri güçle sınırlı kalmayıp ayrıca Orta Doğu, Balkanlar, Orta Asya ve Kafkaslara olan yakınlığı nedeniyle daha da önem teşkil etmektedir (Çelik, 2006).

Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Avrupa Birliği’nin geleceği konusunda çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu önemli olan ortak dış politikanın oluşturulmasının önündeki en büyük sorun aday ülkelerin bu politikaya entegre edilmesi ve yine bu üye ülkelerin ulusal politikalarının Avrupa Birliği’nin dış politikalarına nasıl uygulanacağıdır. Bu hususta özellikle Türkiye’nin bulunduğu bölgede yaşadığı sorunlar nedeniyle Avrupa Birliği dış politikasında ortak bir hareketin geliştirilmesi zor görünmektedir. Bu durum iki soruyu gündeme getirmektedir. Birincisi Türkiye’nin dış politikası Avrupa Birliği ODGP’nin dış politikasıyla farklı mıdır? İkinci soru ise AB’ye tam üyelik süreci Türkiye’nin dış politikasındaki tutumunu değiştirmekte midir? Türkiye’nin ve Avrupa’nın ortak bir dış politikada buluşabilmesi için birçok alanda uzlaşmaları gerekmektedir. Avrupalı uzmanlara göre Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkılmasının nedeni ODGP’nin bütünlüğünün bozulacağı endişesidir. Avrupa, Türkiye’yi uluslararası ilişkilerdeki sorunlarda kesin görüşlü bir ülke biçiminde algıladığından kendi ulusal çıkarları söz konusu olduğunda hiçbir konuda anlaşmaya varılamayacağını dile getirmiştir. Türkiye’nin, Avrupa Birliği dış politikasının dışında hareket ettiği ve ABD’ye daha yakın bir tutum sergilediği konusunda Avrupa’nın endişesi gündeme getirilmiştir. Buna rağmen Türkiye’nin, AB için iç ve dış politikasında birçok gelişme gerçekleştirdiği ayrı bir gerçektir. Bu da Türkiye’nin tam üyelik yolunda ilerlemesini sağlamaktadır. Türkiye’nin AB üyeliği sürecinde iki nokta

vardır. Birincisi, Türkiye AB'ye üye olarak, Avrupa'ya sorunlu bölgelere doğrudan daha kolay müdahale etme fırsatı sunacaktır. Türkiye'nin AB'ye katılımıyla Orta Doğu, Irak, İran, Suriye, Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlara güvenlik ve barış götürebileceği düşüncesi söz konusudur (Luif vd, 2009). İkinci nokta ise Avrupa Birliği'nin gerçekten Türkiye'yi içine alarak sorunlu bölgelerle komşu olmak isteyip istemediğidir. Avrupa Birliği ve sorunlu bölge kapsamında olan Orta Doğu arasında tampon görevi gören Türkiye, AB'ye alınırsa AB, bu sorunlu bölge ile komşu durumuna gelecektir. Peki Avrupa böylesine sorunlu bir bölgeyle komşu olmak istemekte midir? Bunlar tam anlamıyla tartışmaya açık konulardır.

Türkiye-AB ilişkileri uzun bir geçmişe dayanmaktadır. 1963 yılından itibaren Türkiye-AB ilişkilerinde gözle görülür işbirliği yaşanmıştır. Bu yakınlaşma Türkiye siyasetinin Avrupa Birliği'ne entegre olmaya çalışmasının gün geçtikçe daha fazla arttığı bir göstergesidir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin dış politikasındaki dinamikleri etkileyeceği görüşünün gerçekleşmesi AB'nin bölgede Türkiye'yi müttefik olarak görmesi gerçeği ile söz konusudur. Birçok Avrupalıya göre Türkiye'nin Avrupa'ya uzak olduğu düşüncesi hakim olsa da ODGP konusunda git gide uyum içinde olduğu görülmektedir (Luif vd, 2009).

Küresel güvenlik kavramının ortaya çıktığı 21. yüzyılda, Avrupa güvenliğini küresel güvenlikten ayırmak oldukça zordur. Aynı zamanda Avrupa güvenliğini, Türkiye güvenliğinden ayırmak da zordur. Çünkü Avrupa'yı ilgilendiren sorunlar aynı zamanda Türkiye'yi ilgilendiren sorunlarla aynıdır. Bu nedenle bu sorunların çözülmesinde Türkiye'nin etkisi ve önemi büyüktür. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile Türkiye'nin güvenlik anlayışı birbirinden ayrı düşünülemez. Güvenlik bir bütün olarak ele alınmalıdır. Türkiye'nin 21. yüzyılda güvenliğini başarılı bir şekilde sağlaması Avrupa'nın güvenliğinin de daha olumlu bir şekilde gerçekleştirilmesine neden olacaktır. Bu nedenlerden dolayı Avrupa ve Türkiye'nin güvenliği bir bütünlük teşkil etmektedir (Çomak, 2006).

SONUÇ

Avrupa Birliği, bu güne kadar en başarılı olan ekonomik ve siyasi entegrasyondur. Bununla birlikte güvenlik ve savunma konularında çalışmalar yapmış ve ortak savunma ve güvenlik konusunda da aktif faaliyetler göstermiştir. Fakat bu faaliyetlerinde ekonomik alanda yakaladığı başarıyı yakalayamamış olmasına rağmen çalışmalarına devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tekrar aynı yıkımların yaşanmaması için büyük girişimlerde bulunulmuş ve bu kapsamda AKÇT kurulmuştur. AKÇT'de yakalanılan başarıyı siyasi boyuta taşımak isteyen Avrupa devletleri bu kapsamda Avrupa Savunma Topluluğu'nu kurmuşlardır. Fakat Fransa'nın veto etmesi sonucunda AST başarısızlıkla sonuçlanmıştır. AST'nin başarısız olması sonucunda Avrupa devletleri tekrar bir araya gelerek dönemin en önemli birlikteliği olan Batı Avrupa Birliği'ni kurmuşlardır. Sovyet tehdidiyle mücadeleyi amaçlayan BAB, ne yazık ki NATO'nun gölgesinde kalarak pek işlev gösterememiştir. 1987 yılına gelindiğinde Avrupa Tek Senedinin yürürlüğe girmesi ile Avrupa Politik İşbirliği oluşturulmuş ve önemli gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa Birliği, ortak dış ve güvenlik konusundaki çabalarını 1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile ortaya koymuş ve 1992 Maastricht Antlaşması ile de Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını kurumsallaştırmak istemiştir. Maastricht Antlaşmasından sonra 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile ODGP'nin etkinliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede ODGP kapsamında ortak stratejilerin belirlenmesi, NATO'dan bağımsız bir güvenlik birliğinin kurulması hedeflenmiştir. 2000 yılına gelindiğinde Nice Zirvesiyle birlikte yeni kararlar alınmıştır. 2007 yılında yapılan Lizbon Antlaşması ile birlikte yaşanan en önemli gelişme ise AB'nin askeri ve güvenlik ile alakalı konularını ele alan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının adının Ortak Dış ve Güvenlik Politikası olarak değiştirilmesidir.

Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının oluşturulmasında Avrupa devletlerinin kendi menfaatlerine öncelik tanınması, karar alma sürecindeki aksaklıklar, alınan kararların uygulanmasında yaşanan zorluklar bu politikayı oldukça olumsuz etkilemiştir. Özellikle AB'nin genişlemesi ve NATO üyelerinin de katılımı ODGP'de

karar alma mekanizmasını daha da yavaşlatmıştır. Birlik içindeki stratejik yakınlaşmalar ve kutuplaşmalar da ayrı bir etken olmuştur.

Lizbon Antlaşması ile birlikte karar alma mekanizmasında yapılan düzenlemelerle birlikte bir bakıma Birlik içindeki krizlerin ortadan kalması amaçlanmıştır. Ayrıca bu durum Türkiye'nin tam üyeliği yolunda önemli bir adım atılmasını sağlayacaktır. Yapılan değişikliklerle birlikte karar almada üye devletlerin nüfuslarının önemi azaltılmıştır. Bu da başından beri Türkiye'nin nüfusundan dolayı Birliğe egemen olacağı düşüncesini ortadan kaldırmaya yetecektir. Böylelikle Türkiye'ye bakış daha da ılımlaşacaktır.

OGSP alanındaki yapılan düzenlemeler AB mevzuatında ekonomik ve siyasi alanlarda yapılan bir takım değişikliklerin ötesinde, Avrupa ve dolayısıyla Dünya güvenlik sistemini etkileme olasılığına sahip olmasından dolayı daha da önem arz etmektedir. Yapılan düzenlemelerle OGSP yeni bir boyut kazanarak belirli ölçüde askeri yeteneğe sahip olan yumuşak güç haline gelmiştir. Bu yumuşak güç uluslararası konjonktürde sert güce dönüşme imkânı vardır. Türkiye'nin ODGP'de sadece sert güç olarak algılanmaması ve sahip olduğu coğrafi konum, demokratik ve İslami değerlere sahip olması ile sivil güce sahip olduğu vurgulanmalıdır.

Türkiye'nin OGSP'ye dâhil edilmesi ve NATO-AB işbirliğindeki engellerini kaldırması konusunda da AB'nin daha eşitlikçi, verdiği sözleri tutan ve kendi hatalarından ders alan yeni bir tutum geliştirmesi gerekmektedir. Bu noktada, Türkiye'nin de kendisini sürekli haksızlığa uğrayan ve üyesi olduğu NATO içinde bile dışlanmaya çalışıldığını devamlı tekrar eden bir ülke konumundan çıkartması ve yenilikçi, yapıcı ve yaratıcı çözüm önerileriyle elini daha da kuvvetlendirmesi gerekmektedir

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması Ortak Dış ve güvenlik Politikasına çok önemli katkılar sağlayacaktır. Türkiye'nin olası üyeliğinin gerçekleşmesi Avrupa Birliği'nin, Kafkasya, Balkanlar ve Orta Doğu'ya karşı çıkarımlarını olumlu etkileyecektir. Enerji kaynaklarına daha da yaklaşacak ve bu bölgelerde istikrarın oluşmasında etkili olacaktır. Türkiye'nin üyeliği ile birlikte özellikle Müslümanlara karşı oluşan anti-islam düşüncesinin ortadan kalkacağı gerçeği söz konusudur.

Türkiye'nin uzun yıllar terörle mücadele etmesi sonucunda kazandığı deneyimler Avrupa Birliği'nin terörle mücadele alanında daha başarılı olmasına katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda Türkiye'nin sahip olduğu askeri güç ile birlikte AB'de daha da güç elde edecektir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği dünya çapında barışa önemli bir katkı sağlayacaktır. Günümüzde savaşların halen yaşanması ve küresel güçlerin bu sorunlara çözüm bulamaması bir bakıma Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının halen yeterli seviyeye gelemediğinin bir göstergesidir. Bu çerçevede bu politika daha kapsamlı bir şekilde ele alınmalı ve gereken önem fazlasıyla gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akçadağ, E. (2010). Lizbon Antlaşması Işığında Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasının İşleyişi. http://www.bilgesam.org/incele/784/-lizbon-antlasmasi-isiginda-ortak-disisleri-ve-guvenlik-politikasinin-isleyisi/#.VbSI_LPtmko
- Akçay, E., Argun, Ç., Akman, E. (2011). AB'nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*. Cilt: 3. Sayı: 4. ss. 117-131. 275
- Çelik, Ü. (2006). ABD'nin Türkiye'nin AB Üyeliğine Bakışı Türkiye-ABD-AB Güvenlik ve Savunma İlişkileri. *Akademik Bakış*. Sayı: 10. (ISSN: 1694-528X).
- Çomak, H. (2006). Avrupa'da Güvenlik Yapılanmasının Yeni Parametreleri ve Türkiye'nin Durumu. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*. Cilt: 14. Sayı: 1.
- Dağcı, K. (2008). Avrupa Birliği'nin Dış Politikası: Soğuk Savaş Sonrasında Ortak Bir Dış Politika Yapımı Mümkün Mü?. Kodaman, S., Seydi, S. (Ed.). *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri*. 22-24 Ekim 2008. Isparta.
- Efe, H. (2007a). AB'nin Gelişen "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" ve Türkiye. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 9/3.

- Efe, H. (2007b). AB'nin "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" Oluşturma Çabaları. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt: 3. Yıl: 3. Sayı: 2.
- Efe, H. (2008). Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 7. Sayı: 1.
- Günyel, C. (2011). *Avrupa'nın Güvenlik ve Savunma Politikalarının Oluşum ve Gelişim Süreci*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürkaynak, M. (2011). *Angele Merkel'in Çağrısı: AB İçin Ortak Bir Avrupa Ordusu*. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi). 10-15 Eylül 2007-Ankara/Türkiye. Bildiriler: Uluslararası İlişkiler. Cilt: 2. ss: 807-820.
- Kaya, Y., Kızıлтаş, A. (2005). Avrupa Birliği'nin Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasına Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt: 19. Sayı: 1.
- Kocamaz, S. (2010). Lizbon Antlaşması Çerçevesinde Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasının Geleceği. *Ege Akademik Bakış*. Cilt: 3. Sayı: 10.
- Luif, P., Gündoğar, S., Ak, C. (2009). *Avrupa Birliği Ortak Dış ve Güvenlik Politikası: Türkiye Nereye Ait?*. İstanbul: TESEV.
- Müftüler-Baç, M. (2006). *Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış*. İstanbul: TESEV.
- Özdal, B. (2008). Lizbon Reform Antlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Düzenlemelerinin Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Yıl: 4. Sayı: 7.
- Özgöker, U. (2006). *Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler*. 1.Baskı. İstanbul: DER. ss: 102-110.

- Pekel, S. (2013). *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası Konusunda Yapılan Düzenlemelerin Lizbon Antlaşması Sonrası Uygulama Alanları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şöhret, M. (2013). Avrupa Birliği'nin Güvenlik Yapılanmasının Tarihsel Gelişim Süreci ve Mevcut Durumu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6/2. ss: 59-100.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı. (2011). Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma.
<http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>
- Tosun, S. (2007). *Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Yapılanması ve Türkiye*. (Yayımlanmamış Yüksek Tezi). Edirne. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, A. (2010). Avrupa Birliği Güvenlik Aktörü Olmaya Ne Kadar Yakın?. *Bilge Strateji*. Cilt: 2. Sayı: 3.
- Zhussipbek, G. (2009). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Tanımı ve Düşünsel Arka Planı. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. Cilt: 5. Sayı: 19. ss: 71-88.
- Yılmaz, S. (2013). Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası.
http://usam.aydin.edu.tr/AGSP_21YY_14Kasim2013.pdf